

FACULTAT
**D'EDUCACIÓ, TRADUCCIÓ,
ESPORTS I PSICOLOGIA**

UVIC | UVIC-UCC

Curs 2022-2023

ENCOMI DE
**MANEL-DIONÍS
COMAS i MONGAY**

Vic, 3 de maig de 2023

ENCOMI DE MANEL-DIONÍS COMAS i MONGAY

Professor del Departament de Psicologia

Manel-Dionís Comas i Mongay, entre l'educació i la cura

Manel-Dionís Comas i Mongay (Borgonyà, 1955), entra a formar part de l'equip docent de l'Escola de Mestres “Balmes” l'any 1979. Un centre universitari que s'havia creat dos anys abans sota l'impuls i el lideratge de Ricard Torrents i amb Miquel Tresserras com a director del Departament de Ciències de l'Educació que és on s'integra aquell jove professor de psicologia. En l'arrencada de l'escola universitària, el departament esmentat incloïa tant el professorat de psicologia com de pedagogia. Bé podem dir, doncs, que Manel-Dionís Comas forma part del nucli inicial de l'Escola de Mestres on impartirà docència ininterrompuda en les diferents titulacions de formació de mestres, fins que la malaltia li impedirà de seguir-ho fent. Tanmateix, aquesta activitat professional centrada fonamentalment en la formació de mestres d'educació infantil i d'educació primària, es reduirà progressivament a partir dels anys noranta perquè, cada vegada més, el professor Comas situarà el focus de la seva activitat acadèmica i professional en l'àmbit de la salut. D'una banda, com a docent a l'Escola d'Infermeria dels mateixos Estudis Universitaris de Vic (que desembocaran en l'actual UVic-UCC) i, sobretot, i de manera rellevant, com a psicòleg integrat a la Unitat de Cures Pal·liatives de l'Hospital de la Santa Creu de Vic. Més endavant en parlarem.

Com a professor, ja als inicis de l'Escola Universitària de Mestres “Balmes”, Manel-Dionís Comas s'involucra intensament en les iniciatives i estructures acadèmiques que progressivament es van construir. De fet, ben aviat assumeix la coordinació del Departament de Ciències de l'Educació en substitució de Miquel Tresserras, una coordinació que exercirà en una primera etapa, del 1981 fins al 1984.

Durant els cursos 1984-85 i 1985-1986, Manel-Dionís Comas coordina, també, en representació de l'Escola de Mestres la intervenció en el FOPI (Formació Permanent Institucional), un model alternatiu a la formació permanent dels mestres existent. Aquesta experiència pionera sorgida del «Grup de pràctiques de la Generalitat» del qual Manel-Dionís Comas formava part, era una de les conseqüències dels treballs i estudis del “Seminari coordinador de les Escoles de Mestres de Catalunya (1982-1983)”. El FOPI va dur-se a terme experimentalment al municipi de Cornellà i a la comarca del Bergadà. El desenvolupament de l'experiència en aquesta comarca s'encomanà a l'Escola Universitària de Mestres “Balmes” de Vic. Fonamentalment, es tractava que estudiants en pràctiques de la nostra institució substituïssin els mestres de les escoles que aprofitaven aquest relleu temporal per a formar-se en diferents àmbits. Cal destacar que l'Escola de Mestres també va tenir un paper rellevant en la realització d'una de les formacions més consistents del FOPI que era el seminari de ciències i que va liderar el professor Sebastià Riera. La coordinació que va assumir Manel-Dionís Comas comportava una considerable complexitat i transcendència donat que era un projecte que implicava una vintena d'escoles, amb tot un seguit de circumstàncies de caràcter logístic (transport, horaris, mobilitat...) i de seguiment (de l'alumnat en pràctiques, dels mestres-tutors) que no eren gens fàcils d'implementar, a cavall d'Osona i el Berguedà.

D'altra banda, durant el curs 1981-1982 el professor Comas havia comptat amb un ajut de la pròpia Escola de Mestres (al costat d'Assumpta Vila, Ramon Sitjà, Ramona Vilalta i Josep Vernis) per a realitzar la seva tesina de llicenciatura. La institució necessitava comptar amb un professorat amb les titulacions idònies i els requisits adequats i per això, estimulà la redacció de tesines i tesis. Manel-Dionís Comas defensà amb èxit la seva tesina de llicenciatura, *Autocontrol i comportament: aplicació d'un model d'autocontrol en un medi escolar*, aquell mateix any 1982 a la Universitat Autònoma de Barcelona.

Li va dirigir la tesina l'insigne professor Ramon Bayés Sopena (tot i el mateix cognom no té relació directa de parentiu amb els Bayés, reconeguts cardòlegs vigatans), actualment catedràtic de psicologia emèrit de la UAB. Ramon Bayés Sopena esdevindrà des de llavors, amic personal de

M.-D. Comas i el seu mentor al llarg de tota la seva trajectòria professional. També li dirigirà la tesi de doctorat, “Influència dels factors psicològics en la gènesi i el manteniment del comportament no-fumador entre els infants i els adolescents”, que obtindrà la màxima qualificació a la Universitat Autònoma de Barcelona, l’any 1988. Ràpidament s’integra en grups de treball en l’àmbit de la psicologia d’enfocament conductual. És així com participa, uns anys més tard a l’obtenció del seu doctorat, en la creació de la “Societat catalana de Recerca i teràpia del Comportament”, entitat que realitza les seves primeres jornades a Vic, al maig de 1985.

Val a dir que Manel-Dionís Comas va ser un dels primers professors de l’Escola de Mestres en doctorar-se. Hi havia un grup de professorat que ja comptaven amb el doctorat i que combinava la docència diferents universitats barcelonines amb la docència als estudis de magisteri de Vic. Era el cas d’Imma Ollich, o Pere Busquets, per citar-ne alguns noms. Així mateix, la professora de ciències, Consol Blanch, arriba a l’Escola de Mestres amb el títol de doctora. Però del nucli inicial que té la dedicació exclusiva a l’Escola de Mestres, és el professor M.-D. Comas el primer a assolir el grau de doctor.

En qualitat de director del departament de Ciències de l’Educació també coordina les Pràctiques I (les que es duïen a terme al segon any de la diplomatura de mestres). I, des del 1982, organitza i assumeix la direcció d’un important curs en “Pedagogia Terapèutica” que l’Escola Universitària de Mestres “Balmes” posa en marxa davant la necessitat de formació d’especialistes en Educació Especial per a les plantilles dels centres educatius i davant la sensibilitat creixent envers el que ara anomenem “educació inclusiva”. Aquestes inquietuds es plantegen sempre com una educació de postgrau entenent que hi ha d’haver una formació inicial bàsica que ha de ser comuna per a tot el professorat i que l’especialització ve després. Feia poc que la Generalitat de Catalunya havia assumit les competències d’ensenyament i tot l’àmbit de l’anomenada Educació Especial va rebre un gran impuls amb noms propis com Josep M. Jarque, Climent Giné, o el mateix Robert Ruiz, que després seria professor a la Universitat de Vic.

L’activitat de Manel-Dionís Comas a l’Escola de Mestres és doncs, plena de responsabilitats, a més de la docència. Així, al curs 1990-1991 torna a assumir la coordinació del departament de Ciències de l’Educació,

fins al curs 1994-1995 en què entoma la coordinació del nou departament d'Educació Especial, fins a l'any 1999, quan serà substituït pel també psicòleg, el professor Jesús Valero. És important destacar que, en el marc de la coordinació d'aquell departament, impulsa i forma part del consell de redacció de la revista "Suports: revista catalana d'educació especial i atenció a la diversitat", que neix a l'empara del Departament d'Educació Especial i que es publicarà ininterrompudament fins a l'any 2010, amb l'aparició de catorze números. A partir de l'any 2002, desapareix el Departament d'Educació Especial com a tal i Manel-Dionís Comas s'incorpora com a professor al Departament de Psicologia de la nova Facultat d'Educació, creada arran de la promulgació de la Universitat de Vic.

A més de la seva activitat com a professor i com a responsable de càrrecs de gestió a l'Escola de Mestres i a la Facultat d'Educació, Manel-Dionís Comas s'havia incorporat també a l'equip docent de l'aleshores Escola d'Infermeria, precedent de l'actual Facultat de Ciències de la Salut i el Benestar, en el marc dels Estudis Universitaris de Vic. Comença a fer-hi docència el curs 1990-1991 a la diplomatura d'Infermeria, amb l'assignatura de Ciències de la Conducta, que ben aviat canviarà el nom per Ciències Psicosocials. Juntament amb la professora Anna Pujol, donaran un nou enfocament a aquesta assignatura i a d'altres com "Psicologia General i del Desenvolupament" i "Psicologia de la Salut". A partir de 1997-1998, impartirà docència també en la diplomatura de Fisioteràpia. A l'Escola d'Infermeria o Escola Universitària de Ciències de la Salut, Manel-Dionís Comas aporta noves maneres de fer, i se'l reconeix com un dels professors pioners en la introducció de metodologies docents com són els fòrums de debat a partir de documentals o de pel·lícules, i en la dramatització de situacions. Va ajudar des d'una afabilitat discreta en la posada en marxa de nous plans d'estudis i de noves transformacions en el currículum formatiu d'infermeria.

Així doncs, la trajectòria com a docent de Manel-Dionís Comas, que té els seus fonaments en la formació inicial del professorat d'educació infantil i d'educació primària, evoluciona cap a la formació de professionals de l'àmbit de la salut. I és en aquest procés que a finals dels vuitantes es produeix un fet significatiu: la creació de la Unitat de Cures Pal·liatives de l'Hospital de la Santa Creu de Vic.

En l'escrit que llegireu més endavant, del professor Ramon Bayés, se'n poden resseguir més detalls. S'iniciava una activitat pionera a tot l'estat, gràcies a l'empenta del metge Xavier Gómez-Batiste, que s'havia format a Anglaterra i que des de la unitat d'oncologia de l'Hospital de Vic posa en marxa una unitat absolutament innovadora en el panorama de l'atenció a les persones al final de la seva vida. Manel-Dionís Comas s'incorpora ja als inicis en aquesta Unitat de Cures Pal·liatives i, de fet, serà el primer psicòleg de tot l'estat espanyol en formar part d'un equip interdisciplinari de cures pal·liatives. Efectivament, una de les primeres accions del Dr. Xavier Gómez-Batiste va ser envoltar-se d'un equip d'infermeres consistent i entusiasta i també va incorporar ben aviat un psicòleg. En aquest cas, el professor Manel-D. Comas. La psicologia als hospitals, a finals del vuitanta, tenia un paper residual en l'atenció quotidiana a les persones. L'aposta del professor Gómez-Batiste era clarament innovadora i va ser tot un avenç en el panorama estatal; de fet, la tasca realitzada a Vic, ha esdevingut un referent nacional i internacional. Manel-Dionís Comas s'hi aboca d'una manera clara. Sense deixar de dur a terme, amb professionalitat, les activitats docents en la formació de mestres i infermeres, la unitat de Cures Pal·liatives esdevindrà el centre neuràlgic de la seva activitat professional.

Avui podem dir que alguns del psicòlegs i psicòlogues de referència en aquest àmbit varen formar-se amb el professor Manel-Dionís Comas. Podem citar el doctor Joaquim Limonero o la doctora Dolors Mateu, entre d'altres. Com assenyalava també el professor Bayés, Manel-D. Comas forma part del nucli fundador de la Societat Catalano Balear de Cures Pal·liatives fundada a Barcelona a començament del noranta i, com remarca la mateixa web d'aquesta Societat, l'impuls de Manel-Dionís Comas esdevé fonamental en la creació del grup de treball de psicòlegs de la Societat Catalano Balear de Cures Pal·liatives; un grup que funciona des del 1992 amb trobades regulars de psicòlegs que treballen en l'àmbit de l'atenció pal·liativa en el seu sentit més ampli.

Gràcies a les aportacions fetes per Carme Guinovart com a membre d'aquell equip pioner, podem subratllar que la creació d'un model nou d'atenció a les persones al final de la vida, va ser una aventura que tenia les incerteses (econòmiques, institucionals, tècniques) que tota creació

innovadora implica, però també va ser un procés il·lusionant i enriquidor per a les persones que hi varen participar. Aquestes varen compartir un procés d'aprenentatge comú i Manel-Dionís Comas hi va ser, com a un més, però també com a un component essencial que donava sentit a l'aposta interdisciplinària que el Dr. Xavier Gómez-Batiste havia dissenyat. El treball en equip interprofessional era una novetat al si d'un centre hospitalari que sovint despertava sorpresa en altres professionals.

Es partia de zero i tot estava obert. Tanmateix, de seguida va generar una gran projecció i al cap de poc temps, menys de dos anys, la Generalitat de Catalunya ja demanava l'assessorament de l'equip del Dr. Gómez-Batiste per a difondre el model.

A cavall dels estudis universitaris i de l'hospital, Manel-Dionís Comas va promoure la publicació d'obres a l'editorial EUMO sobre salut i psicologia i va fer el pròleg de l'obra de Robert Buckman, *Com donar les males notícies: una guia per a professionals de la salut* (Eumo Editorial, 1998). Dos anys abans havia aparegut un article a "The Lancet" amb el professor Manel-Dionís Comas com a coautor.

Manel-Dionís Comas va formar part de l'equip de cures pal·liatives de l'Hospital de la Santa Creu al Consorci Hospitalari de Vic fins que la malaltia li va impedir de continuar la seva activitat professional. Durant tots els anys que hi va ser, conduïa la reunió setmanal de l'equip i aportava una mirada tranquil·la i diferent que enriqueix la tasca de l'equip. Donat que compartia la seva vida laboral entre la universitat i l'hospital, les seves aportacions esdevenien qualitativament diferents, amb un punt de distància i de pausa molt útils i certament també, molt característiques de la seva manera de fer i de ser. Va ser una peça clau de l'equip, en tant que expert en psicologia però sempre des del respecte a la resta de professionals i amb la voluntat d'oferir respostes i instruments per a avançar: buscant arreu, elaborant de manera pròpia formes d'estandarditzar l'observació d'aspectes psicosocials i desenvolupant eines de treball que ara són habituals i que aleshores eren propostes renovadores en la cura de les persones. Sempre, com hem dit, posant una especial atenció en el reconeixement de les tasques i la professionalitat de tothom.

Així doncs, podem afirmar que Manel-Dionís Comas i Mongay, professor, psicòleg, ha deixat una petja rellevant en els llocs on ha exercit la

seva professió, la qual s'ha desplegat en diferents facetes totes elles relacionades amb el benestar de les persones.

Vista la seva trajectòria, no ens ha d'estranyar gens el seu activisme fora de l'àmbit estrictament professional, en el seu temps lliure, vinculant-se a activitats de tota mena a Borgonyà, Torelló, Manlleu, i a tota la comarca. Així, s'involucra en el ric panorama del teatre amateur d'aquests municipis. Forma part del grup "La Caràtula" de la Vall del Ges, participa en la programació del Teatre Cirvianum, intervé en obres emblemàtiques com "Antígona" i "Els condemnats". Ja en aquest segle XXI, el trobem assumint el paper del personatge de Menteith al "Macbeth" dirigit per Pep Tines al 2005, o formant part de l'elenc de "El rei Lear" dirigit per Mauel Gausa, al 2008. També és llarg i prolífic el seu compromís amb el cant coral formant part de les corals "Guspira" i "Escreix" de Borgonyà, i col·laborant amb el Secretariat de Corals Infantils de Catalunya (SCIC). I tampoc podem passar per alt el seu gaudi i les seves destreses en esports tant de mar com de muntanya; en la pesca, el windsurfing, les excursions a peu o en bicicleta. El seu amor per la natura ha estat un altre element essencial en la seva vida. Podem trobar Manel-Dionís Comas en iniciatives com el projecte "Rius" en què s'adoptava un tros de riu per a sanejar-lo i tenir-ne cura. El projecte incloïa textos literaris i fotografies, dos altres focus d'interès en la vida de Manel-Dionís Comas.

Voldríem, per acabar, que aquest breu i sintètica descripció de la trajectòria de Manel-Dionís Comas esdevingui un reconeixement, modest però necessari, envers la seva tasca com a universitari i com a psicòleg, i per a preservar el seu record com a persona.

Antoni Tort i Bardolet

Catedràtic. Departament de Pedagogia
UVic-UCC

Nota. Aquest text no hauria estat possible sense la col·laboració de diferents persones i molt especialment de: Ramon Bayés, Montserrat Carbonell, Emília Comas, Núria Gorchs, Carme Guinovart i Maite Pujol.

A Manel-Dionís Comas

Em dic Ramon Bayés, tinc 92 anys, sóc catedràtic jubilat i professor emèrit de la Universitat Autònoma de Barcelona des de 2002. Vaig ser director de la tesi doctoral *"Influència dels factors psicològics en la gènesi i en el manteniment del comportament no fumador entre els infants i els adolescents"*, que el doctor Manel-Dionís Comas va defensar amb la màxima qualificació a la Universitat Autònoma de Barcelona, el 6 d'abril de 1988. Durant el desenvolupament de la seva tesi vàrem mantenir una excel·lent relació acadèmica i personal, que ha continuat al llarg dels anys fins a l'actualitat.

Va ser al voltant d'aquesta data –no recordo si abans o després de llegir la seva tesi– que un dia en Manel em va trucar per demanar-me consell sobre una proposta de treball que li havien fet. Ens vam trobar i vàrem parlar una llarga estona. A principis dels anys 80, seguint una antiga tradició humanista, alguns metges de Catalunya, com ara Jordi Gol i Gurina i Pau Viladiu, havien posat a casa nostra les primeres pedres de les anomenades cures pal·liatives. El 1984 es va iniciar una experiència pilot d'atenció domiciliària a malalts terminals, que va culminar amb una estada a Anglaterra d'en Xavier Gómez-Batiste i, fruit en gran part d'aquesta estada, al desembre de 1987, l'antic Hospital de la Santa Creu de Vic va iniciar noves activitats amb malalts oncològics propers a la fi de vida, comptant amb una Unitat de Cures Pal·liatives i seguint el model de l'*hospice* anglès.

És dins d'aquest marc que en Manel em va demanar consell, ja que li havien proposat que s'incorporés com a psicòleg a l'esmentada Unitat recentment constituïda i no sabia quina decisió prendre. En aquell moment jo no tenia cap idea sobre què eren les cures pal·liatives i ell m'ho va explicar abastament. Recordo que el vaig escoltar amb molta atenció. El consell era clar: era una gran oportunitat i valia la pena intentar-ho. Poques setmanes després, ens reuníem a l'hora de dinar, en un petit restaurant, en Xavier Gómez-Batiste, en Manel i jo mateix. A la reunió em vaig assabentar que s'estava formant un grup multidisciplinari (metges, infermeres, treballadores socials i psicòlegs), molt actiu i entusiasta, liderat pel Xavier, amb l'objectiu de crear una Societat Catalano-balear de Cures Pal·liatives, que va esdevenir realitat a Vic el 20 de maig de 1989.

En resum: a finals de la dècada dels 80 en Manel Dionís Comas es va convertir en el primer psicòleg de cures pal·liatives d'Espanya i, gràcies a

ell, a mi se'm va obrir una porta meravellosa que va orientar el meu treball de recerca i docència a la Universitat i el de molts altres psicòlegs cap el camp dels malalts terminals i el sofriment. D'aquella època em plau recordar, entre molts d'altres, la tasca d'en Jordi Roca i na Maria Dolors Fontanals. Com a psicòlegs del grup multidisciplinari inicial em vénen a la memòria, entre d'altres, Dolors Mateo, Marta Schröeder, Carolina Casañes, Montse Bernaus i Pilar Barreto, que venia a les reunions des de València.

Les qualitats personals i professionals d'en Manel no van tardar a aflo-
rar i molt aviat va participar en congressos i reunions nacionals i interna-
cionals, en comunicacions i ponències, donant a conèixer abastament en
el món de la psicologia, l'excel·lent llibre *Terapèutica del pacient amb càncer
terminal* de Twycros y Lack, traduït al català el 1987 per l'Editorial de l'Es-
cola Universitària d'Infermeria Osona de la qual ell era professor.

Cal destacar la important tasca d'en Manel en la formació clínica de
nous psicòlegs pal·liativistes. Molts anys després, fa pocs mesos, he parlat
amb alguns d'aquest deixebles seus (Belén Calafell, Cristina Llagostera,
Jordi Royo), que recorden els seus ensenyaments i tracte amb molt agraï-
ment i afecte. Al meu parer, en Manel-Dionís Comas ha estat un gran
clínic i un gran professor que va obrir nous camins a la psicologia en el
camp de les cures pal·liatives.

També m'agradaria que es recordés en Manel perquè va ser gràcies a
la seva iniciativa i esforç que, l'any 1992, es creessin les primeres reunions
de treball del grup de psicòlegs de cures pal·liatives, a la seu de l'Acadè-
mia de Ciències Mèdiques i de la Salut de Catalunya i de Balears on, des
d'aleshores i de forma pràcticament ininterrompuda, han anat reunint-se
mes rere mes fins al moment present, continuant viva en l'actualitat la
seva activitat i sent punt de trobada i referència de molts psicòlegs que
dediquen la seva atenció al tractament del sofriment produït pel càncer
i tot tipus de malalties degeneratives, així com a l'acompanyament en el
procés cap a la mort.

Som molts els qui, tant a Catalunya com arreu, recordem la seva tasca
pionera i l'honorem.

Ramon Bayés Sopena

Catedràtic jubilat de la Universitat Autònoma de Barcelona

Relació de publicacions de Manel-Dionís Comas i Mongay

Articles

- Barreto, P.; Bayés, R.; Comas, M.-D.; García-Conde, J. (1996). "Assessment of the Perception of Symptoms and Anxiety in Terminally Ill Patients in Spain". *Journal of palliative care*.
- Barreto, P.; Bayés, R.; Comas, M.-D.; García-Conde, J. et. al. (1996). "Assessment of the perception and worries [corrected] in terminally ill patients in Spain." *Journal of palliative care* 12(2):43-46
10.1177/082585979601200209.
- Bayés, R. & Barreto, P. & Comas, M. (1997). "Evolution of worries as death approaches." *Proceedings of the IV Congress of the European Association of Palliative Care*.
- Bayés, R.; Limonero, J. T.; Barreto, P.; Comas, M.-D. (1997). "A Way to Screen for Suffering in Palliative Care". *Journal of palliative care* 13(2):22-6. DOI: 10.1177/082585979701300205
- Bayés, R.; Limonero, J. T.; Barreto, P.; Comas, M.-D. (2001). "A research system for emotional needs of terminal patients".
- Bayés, R.; Limonero, J. T.; Barreto, P.; Comas, M.-D. (1996). "Assessing suffering." *The Lancet*
- Comas Mongay, M.-D. (1986). "Autocontrol y comportamiento: efectividad de las técnicas autoinstruccionales en el aprendizaje de las operaciones aritméticas". *Enseñanza de las ciencias: revista de investigación y experiencias didácticas*, [en línea], 1986, Vol. 4, n.º 1, pp. 23-29, ISSN 0212-4521, ISSN-e 2174-6486. <https://www.raco.cat/index.php/Ensenanza/article/view/50856>
- Comas Mongay, M.-D. (1989). "Influència dels factors psicològics en la gènesi i el manteniment del comportament no fumador entre els infants i els adolescents." *Miramarges*, 7, juny 1989. Pàgines 3-4. <http://hdl.handle.net/10854/3956>
- Comas i Mongay, M.-D. (1997). [Resenya de llibre] "Intervención comunicativa sobre los problemas de comportamiento de E.G. Carr".

Suports: revista catalana d'educació especial i atenció a la diversitat, [en línia], 1997, Vol. 1, Núm. 2, p. 166-7, <https://www.raco.cat/index.php/Suports/article/view/101951> [Consulta: 18-12-2019].

- Comas Mongay, M.-D. (2003). "Psicología del sufrimiento y de la muerte". *Medicina paliativa*, ISSN 1134-248X, Vol. 10, N.º. 2, 2003, págs. 102-103.
- Comas, M.-D.; Calafell, B.; Limonero, J.; Bayés, R. (2004). "Elaboration of an observational screening tool for depression in Palliative Care: Preliminary study." *Medicina Paliativa* 11(2):96-101
- Comas, M.-D.; Calafell, B.; Limonero, J.; Bayés, R. (2004). "Elaboración de una escala observacional para la evaluación de la depresión en Cuidados Paliativos: estudio preliminar. [Development of an observational scale for assessing depression in palliative care: a preliminary study]"
- Comas, M.-D.; Soldevila, J. (2008). "Instrument per a la mesura de les actituds del professorat vers les pràctiques inclusives". *Revista Suports. Revista catalana d'Educació Especial i Atenció a la diversitat*, Vol.12, núm 2, pp.118-129.
- Javaloyes, N., Schröder, M. y Comas, M.D. (2001). "Evaluación de la intervención psicológica en la enfermedad terminal". *Vol. 13, Núm. 2 (2001): Revista de Psicología de la Salud*. ISSN 0214-6118. ISSN electrónico 2386-2300. DOI: <https://doi.org/10.21134/pssa.v13i2.1159>
- Limonero, J.; Comas, M.-D.; Roca, J.; Bayés, R. (1993). "Palliative care unit, proximity to death, and wellbeing". *Medicina Clínica* 101 (11): 439.

Capítols de llibres, llibres d'actes, pròlegs...

- Comas, i Mongay, M. D. (1988) "Prefaci a l'edició catalana" A Buckman, R. *Com donar les males notícies: una guia per a professionals de la salut*. Amb la col·laboració d'Yvonne Kason. Traducció de Montserrat Carbonell. EUMO editorial.

- Comas i Mongay, M.-D. (1988). "Elementos para un programa de prevención del tabaquismo en séptimo de E.G.B." *Modificación de conducta y psicología de la salud (VI Jornadas)* / coord. por José Santacreu, 1988, ISBN 84-86201-96-9, págs. 341-349
- Comas, M., Javaloyes, N. (2000). "Proceso de adaptación psicosocial a la fase terminal." En Die, M., López, E.: *Aspectos psicológicos en cuidados paliativos. La comunicación con el enfermo y la familia*. Ades ediciones, pp. 159-174.
- Soldevila, J.; Comas, M.-D. (2004). "Instrumento para la evaluación de las actitudes del profesorado de un centro de secundaria hacia las prácticas inclusivas: estado actual de la investigación." *Educación y diversidad: comunidades educativas: II Congreso Internacional: XXI Jornadas de Universidades y Educación Especial* / coord. por Rosa Eva Valle, Enrique Javier Díez Gutiérrez, 2004, ISBN 84-9773-112-3
- Soldevila i Pérez, J.; Comas Mongay, M.D. (2006). "Les unitats d'educació especial a secundària: el cas de Ties Dolors Mallafre i Ros, de Vilanova i la Geltrú." DINS: Pujolàs, P. (ed.), *Cap a una educació inclusiva. Crònica d'unes experiències*. Vic: EUMO editorial. Col. Documents, núm. 38. p. 485-496. ISBN: 84-9766-173-7.
- Soldevila, J.; Comas, M.-D. (2007). "La influencia de las prácticas inclusivas en las actitudes del profesorado de un centro de educación secundaria frente la inclusión de alumnado con discapacidad en las aulas ordinarias." En: AAVV., *Atención a la diversidad: una responsabilidad compartida*. ISBN 978-84-96826-02-1

Altres escrits

- Comas, M.D. (2001). Les homilies del ciutadà Serrallonga. Dins: AAVV, *Homenatge a Segimon Serrallonga*. Torelló, Ajuntament de Torelló.

Tésina de Llicenciatura

Comas Mongay, M. D. (1982). *Autocontrol i comportament: aplicació d'un model d'autocontrol en un medi escolar*. Tesis de llicenciatura. Universitat Autònoma de Barcelona. Facultat de Filosofia i Lletres.

Tesi Doctoral

Comas Mongay, M. D. (1988). *Influència dels factors psicològics en la gènesi i el manteniment del comportament no-fumador entre els infants i els adolescents*. Bellaterra. Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona.

FACULTAT
**D'EDUCACIÓ, TRADUCCIÓ,
ESPORTS I PSICOLOGIA**

UVIC | UVIC-UCC